

De grens als graadmeter

Quirine van der Hoeven

In een manifest getiteld *De Belgen doen het beter* laat een groep prominente Nederlanders in 2003 zien dat het overheidsbeleid van de zuiderburen op een aantal punten effectiever is dan het Nederlandse. Geldt dit ook voor het cultuurbeleid, is de centrale vraag van *De grens als spiegel*, een verkennend en vergelijkend onderzoek naar het cultuurbestel in Nederland en Vlaanderen dat in juni 2005 is verschenen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau in Den Haag.

De start van het project dat uitmondde in *De grens als spiegel* was voor mij het begin van een gespleten persoonlijkheid als beleidsmaker-onderzoeker. Waar een onderzoeker de tijd neemt om nuances te laten zien en verschillen helpt te duiden zonder oorzakelijkheid te durven claimen, heeft de beleidsmaker snel eenduidige antwoorden nodig en harde fundamenten om het beleid te ondersteunen. Want al het beleid moet tegenwoordig *smart* zijn en, in goed Nederlands, *evidence-based*.

En wat als de resultaten van het gevraagde onderzoek niet bevallen? Dan zijn er verschillende tactieken mogelijk. De beleidsmaker kan de resultaten van het onderzoek naar zijn hand zetten door ze op eigen wijze te interpreteren: is het bezoek van jongeren aan podia gelijk gebleven? Zonder beleid was dit vast en zeker gedaald, gezien het toenemend aantal ouderen. Is het bezoek aan musea lichtjes gestegen? De vlag kan uit!

Als de resultaten van het onderzoek écht niet bevallen – bijvoorbeeld als de conclusies vernietigend zijn over het gevoerde beleid – rest een plekje onder aan de stapel of achter in de la. Maar het beeld mag ook niet té positief zijn. Stel je voor dat het beleid werkt, of erger nog, dat het af is. Nee, dat kan natuurlijk niet... Dan zou zomaar een politiek besluit kunnen volgen om de geldkraan wat verder dicht te draaien en de middelen ergens anders voor in te zetten.

In het beleid mag het niet te goed gaan. Problemen – en dan met name de urgente kwesties – leveren meestal meer op dan succesverhalen, alle pogingen om het belang van *good practices* te benadrukken ten spijt. En al zijn de problemen in het cultuurbeleid zelden levensbedreigend, verhalen over afbrokkelende gebouwen doen het nog altijd heel aardig. Het monumentenbeleid leeft, misschien wel vooral omdat de restauratieachterstand zo hardnekkig blijkt. ‘Het is niet en nooit genoeg’, zo citeert Jan Staes niet voor niets Remco Campert elders in deze Boekman. Ik schets nu een wat karikaturaal beeld van beleid maken, maar het is niet helemaal bezijden de waarheid.

Quirine van der Hoeven

is beleidsmedewerker bij de directie Cultureel Erfgoed op het ministerie van OCW en auteur van *De grens als spiegel*

De grens als spiegel, dat de centrale vraag of de Vlamingen het nu echt zo voortreffelijk doen heel voorzichtig bevestigend beantwoordde, lokte niet voor niets reactie uit van de zuiderburen. De in de ogen van sommigen wat te positieve interpretatie van cultuurbeleid in Vlaanderen in *De grens als spiegel* en met name de wat al te optimistische weergave van de middelen voor cultuur in de media voelden bij de zuiderburen toch wat ongemakkelijk, en schreeuwden om uitleg. Want wat als de indruk zou ontstaan dat Vlaanderen een cultuurparadijs is ten opzichte van Nederland?

Dus kwam de administratie Cultuur met een aantal ‘correctere cijfers’, waarin het in de media geschetste beeld dat Vlaanderen vier keer zoveel geld aan cultuur zou spenderen werd genuanceerd. De Vlaamse begroting is procentueel gezien misschien wel groter, maar dit beeld wordt ernstig vertekend door een aantal zaken, waaronder de definitie van cultuurbeleid en de bijdrage van andere overheden, aldus de Vlaamse overheid.

Ook de in het onderzoek gehanteerde Europese cultuurparticipatiecijfers, waarin de cultuurdeelname van met name jongeren in Vlaanderen opvallend hoger uitkwam dan die in Nederland, werden aan gene zijde van de grens in twijfel getrokken. Nu kan dit natuurlijk verschillende dingen betekenen: of de participatie is wel degelijk hoger, of de gehanteerde cijfers zijn niet betrouwbaar. Waarmee in feite ook werd aangegeven dat het eigen onderzoek onder de loep moest worden genomen, aangezien de Europese vergelijking uit 2000 is gebaseerd op nationale onderzoeken naar cultuurparticipatie, in het geval van Vlaanderen het Vlaamse Regionale Indicatorenonderzoek (VRIND).

Hoe dan ook, eind 2005 zijn de gegevens en eerste analyses beschikbaar gekomen van een uitgebreid onderzoek naar cultuurparticipatie in Vlaanderen. Dit is hopelijk het begin van een

traditie van systematisch onderzoek naar cultuurparticipatie in de brede zin van het woord. Immers niet alleen kunsten- en erfgoedparticipatie komen aan bod, maar ook vormen van alledaagse cultuur, zoals sport en eten. In een van de analyses in het eind vorig jaar verschenen boek *Cultuurkijker: cultuurparticipatie in breedbeeld* van het steunpunt Re-creatief Vlaanderen, wordt een vergelijking met andere landen gemaakt, waaronder Nederland. Niet Vlaanderen, maar Nederland blijkt dan bij de besten van de klas te horen. En de beste zijn in het cultuurbeleid, dat is misschien juist niet wat we willen...

Hier kunnen de Nederlanders het niet bij laten zitten. Tijd voor een ‘tegenaanval’ dus – al hebben de Vlaamse collega’s het er niet eenvoudiger op gemaakt. Het streven naar betrouwbare en valide informatie heeft in het Vlaamse onderzoek de hoogste prioriteit gekregen. Dit is de vergelijkbaarheid en uitwisseling van gegevens met Nederland helaas niet ten goede gekomen. Zo wordt de respondenten in Nederland en de meeste andere Europese landen gevraagd naar participatie in de afgelopen twaalf maanden, waar de Vlaamse onderzoekers een referentieperiode van zes maanden aanhouden. Ook de operationalisering van de begrippen ‘cultuur’ en ‘participatie’ verschilt sterk. Oftewel: het laatste woord is hier nog niet over gezegd. Waarmee verdere samenwerking en afstemming tussen Nederland en Vlaanderen op het gebied van cultuurparticipatieonderzoek in ieder geval verzekerd is.